

KAZINCZY FERENCZ LEVELE AZ UNITÁRIUSOKRÓL.

Kazinczy Ferencz 1826-ban Molnos Dávidot, a kolozsvári Unitárius Collegium rectorát arra szólítván fel, hogy ismertesse meg vele, hogy „az ő dogmájok mikben különbözik a prot. más két felekezet dogmáitól és erdélyi ekkleziájik száma mennyire megyen,“ a nagytudományú Molnos 1826 márt. 13-ról kelt levélben teszen eleget a felhívásnak. Ez előttünk ismeretes adatokat tartalmazó levelet Kazinczy egy szép levél kíséretében a sárospataki collegium könyvtárába helyezte el, a honnan most Szinyei Gerzson a Ballagi Aladár által szerkesztett „Irodalomtörténeti közlemények“ idei harmadik füzetében mindkettőt közreadta. Innen közöljük Kazinczy érdekes levelét.

Széphalom, márc. 31-én 1826.

Méltónak tartottam a Pataki Collegium Bibliothecájában letenni ezen nevezetes levél mássát, (t. i. a Molnoséét. Szerk.) és minthogy itt dogma felől van szó (minthogy az eránt én tettem kérdést), el kell mondanom egy történetet, mely érdemli, hogy lelkesebb maradjunk által is ismertessék.

Kolozsvárról én 1816. Juliusban indultam ki a belsőbb Erdélybe s éjszakára Tordára értem. Gróf Gyulai Lajos és Döbrentei kérdést tettek, ha nem volna-e kedvem meglátogatni a helybeli Unitarium Collegium Rector Professorát, Abrudbányai Szabó Sámuel urat. Nem találtuk, de a Collegium régi nyomorult épületjéről elirtoztak szemem, alig vártam, hogy a vendégfogadóba érhesünk. Midőn vetkezénk, nyílik az ajtó s belépe hozzánk egy kisdéd termetű öreg. Csak most értem házamhoz, mondá Prof. Szabó ur s hallván hogy itt vagytok, jövök hogy láthassalak. Édes Professor ur, mondám én, én most látok életemben először formalis Unitariust, mert materialisok nálunk is vannak Magyarországon. Engedje az ur, hogy élhessek az óra kedvezésével s beszélje elő, miben különbözik az Urak dogmája a miénktől.

Prof. Szabó elkezdé mondani, a mit hallani vágytam, de benem gyanú támada, hogy szépítgetéssel bán velem s kimondám neki, hogy én azelőtt mintegy húsz esztendővel olvastam egy magyar nyelven írt s Erdélyben nyomtatott Fidei Professiojokat s az egészen egyebet hirdet.

Megszéppene a Professor s kevés ideig hallgatván, így szólt: Nem hisszük mi azt, hanem csak valljuk.

Ugy ott volnának az Urak, a hol mi más normájú keresztyének. De miért vallják hát, holott az ország törvénye megengedi, hogy vallhassák, a mit hisznek.

Itt elbeszéli, hogy a Maria Therézia s a nagyon nem hívő és nagyon hívő József alatt nyomattak s kénytelenek voltak volna elhagyni hazájokat, ha egyebet nem vallottak volna mint hittek. Ez, mondá, elég gazság, de meg van s késő rajta bánkódni s egyedül az vigasztalhat bennünket, hogy egy kedves hazát elhagyni oly keserves dolog, hogy az ember még többet is vallana mint ők most vallanak, ha ezen az úron kellene megvásárlanok a hazába maradást.

Elunta a szegény Prof. a dogmák magyarázatját, mint én azon unalmas és lelket boszantó dolgok hallgatását s így azt beszélé inkább, hogy ő mint jára Spalding Berlini prépost és Udvari Concionatornál. Göttingába menvén, ugymond 1790-ben, az vala szándékom, hogy Pomeraniába menjek, megtekinteni, mint állanak ott az Unitáriusok s Berlinben lévén, vágytam látni Spaldingot: de tartván tőle, hogy elirtózik tőlem, ha kimondom, hogy Unitárius vagyok, feltettem magamban, hogy vallásomat titokban fogom tartani. Talán nem tudakozza, gondolá magában, mely felekezet tagja vagyok s bejelenteté magát a Prépostnál.

Egészen másképp üte ki a dolog mint várta. Unde es? kérdé Spalding — Ex Transilvania. Cujus religionis? Protestans. Sed cujus confessionis?

A szegény Abrudbányai Szabó Sámuel még most is izzada, midőn visszaemlékezek, mi történt vele. Kinyögte: Confiteor, Illustrissime Domine, me esse Unitarium. Salve mi popularis! kiáltá Spalding örömeiben, hogy valaha láthat oly szerencsés embert, a ki valhatja, a mit hiszen s áltölelte a rettegőt s mégcsókolta. Ekkor elbeszélé, hogy ők ugyanazt hiszik Németországon, a mit a szemérmes vendég, de hiteket csak a jobb fejek vallják meg egymásnak.

Ingerkedtem a szeretetreméltó emberrel, úgy hogy jó ideig nem tudhatá, ha zelóta vagyok-e vagy az ellenkező s egy kis felhevülésbe jövén kimondá nekem: Már akármit mondunk, végtére is csak az marad igaz, a mit az Ész kiált annak. Ekkor felugram ágyamból s én csókoltam össze.

KAZINCZY FERENCZ.

P. HORVÁTH KÁLMÁN FOGONDNOK LEVELE.

A közelebbi múlt főtanácson választott egyh. főgondnokunk folyóiratunk útján a következő lelkes levelet intézi az unitárius vallásközönséghez :

Őszinte szó hitrokonaimhoz.

Megvallom, midőn egy néhány jó barátom és őszinte jó akadém felkért, hogy a második főgondnoki állást elfogadjam azon esetben, ha a méltóságos és főtisztelendő egyházi főtanács megtisztel azzal, hogy megválaszt, megvallom, mondom aggodalomban és küzködésben voltam magammal az iránt, hogy ezen reám nézve oly becses és megtisztelő választást, ezen megbízást elfogadjam? Minden bizalom, melyet előlegezünk valakinek választásakor egyfelől, feltételezi másfelől az ellenszolgálatot és a képességet arra, hogy ő annak, a mire megválasztották meg is tud felelni és hogy ő az adott és nyújtott helyzet magaslatán áll. És én midőn e kétszempontból magamat és szerény tehetségeimet vizsgáltam, arról győződtem meg, hogy bár a legjobb akarat is vezetne és a kellő odaadás az ügy iránt nem is hiányoznék bennem, a feladat nehézségeit, melyek bölcs előrelátást, mérsékletet, az ügyek teljes és részletekben ösmeretét követelik, nem tudnám legyőzni, és így leendő állásomból folyó tisztetnemnek annak idején nem lennék méltó viselője.

Nem szólok a jelen helyzetről, egyházi ügyeink vezetése mostan oly bölcs kezekben van letéve, hogy az azok által elért eredményeket örömtelt szívvel szemlélhetjük mindnyájan és áldhatjuk a gondviselést, mely ily embereket adott nekünk. De mi lesz akkor, ha megfordul e szép kép, ha letűnik egyházunk egéről a rajta mostan tündöklő világosság és sötétség borul reá, minnek lehetősége soha sem lehet kizárva; ha véletlenül épp e terhes időben reám hárul majd ezen kötelesség, hogy a tanácskozásokat vezessem? Hol lesz majd azon férfiú, kit keresünk, ki a szeretetet a tapintattal, az előrelátást a bölcseséggel párosítsa, megtudta nyerni a kételkedőket is; és egyházi ügyeink némelykor bonyulult állásában mindig megtalálta